

Архипова Вікторія Олександрівна, доц., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Ключківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Архипова Виктория Александровна, доц., кафедра иностранных языков, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Ключковская 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Arkhylova Victoria, associate professor, department of foreign languages, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Рекомендовано до публікації канд. філол. наук І.В. Удовенко, О.О. Мануєнковою.

Отримано 15.03.2015. ХДУХТ, Харків.

УДК 371.3:81'243

СУТНІСТЬ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

А.О. Колесник, О.О. Мануєнкова

Подано обґрунтування важливості (пріоритетності) визначення змісту навчання іноземної мови. Розглянуто зміст навчання іноземної мови як один з чинників активізації діяльності студентів у навчанні. Вивчено компоненти змісту навчання іноземних мов.

Ключові слова: методика, сутність, студент, активізація, перевага, завдання, прийом, педагог, підхід, навчання.

СУЩНОСТЬ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

А.А. Колесник, Е.О. Мануєнкова

Представлены обоснования важности (приоритетности) определения содержания обучения иностранному языку. Рассматривается содержание обучения иностранному языку как один из факторов активизации деятельности студентов в обучении. Изучены компоненты содержания обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: методика, сущность, студент, активизация, преимущество, задачи, прием, педагог, подход, обучение.

© Колесник А.О., Мануєнкова О.О., 2015

THE ESSENCE OF CONTENT OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

A. Kolesnyk, O. Manuyenkova

Students can not use foreign language at the required level after years of training without rational methods of learning, skills of using the textbooks, grammar references, dictionaries, audio and other means of training to learn the language. The current level of methodological theory of learning foreign languages, the achievements of related sciences allow to determine the content of learning.

The article provides the substantiation of the importance (priority) of determining of content of foreign language teaching. The content as a factor in the revitalization of the students in learning is considered. The content of the components of the content of foreign languages teaching is studied.

Keywords: *methodology, essence, student, activity, advantage, task, method, teacher, approach, training.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміст навчання іноземних мов є однією з важливих проблем методики, оскільки дає відповідь на питання: чого вчити? Ми підходимо до вирішення цієї проблеми урахуваючи статус методики як науки, її зв'язки з іншими суміжними науками, що дозволяє визначити теоретичні основи навчання іноземної мови на рівні сучасних уявлень про мову, мовлення та мовну діяльність.

Визначити зміст навчання іноземної мови не можна без посилання на лінгвістику – науку, що займається вивченням мов як певних кодових систем, якими люди користуються для спілкування. Методика ж вивчає проблеми, пов'язані з навчанням мови – тим кодом, який всебічно досліджується в лінгвістиці. Так, лінгвістика описує мовну норму, тобто прийняті вживання мовних засобів, сукупність правил (регламентації), що упорядковують вживання мовних засобів у мовленні індивіда. Лінгвістика вивчає узус: як люди користуються словами й виразами, коли говорять і пишуть. У сучасній лінгвістиці висловлюється думка про те, що будь-яке вживання правильне, якщо воно точно передає намір (інтенцію) людини, яка говорить чи пише; вона досліджує стилістичні засоби, що використовуються в мові, звукову, морфологічну, синтаксичну, лексичну сторони мови, а також мову усного та письмового мовлення [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для методики викладання іноземної мови важливе розмежування, проведене в науці, на мову та мовлення. У лінгвістиці під мовою розуміють соціально значимий код і правила його функціонування, закріплені у свідомості людей. Іншими словами, мова – це система мовних засобів, необхідних

для спілкування, і правил їх використання. Під мовленням розуміється реалізація мовної системи в конкретних актах спілкування. Поняття мова включає як сам процес, так і його продукти – мовні твори.

Відзначається, що мова й мовлення, хоча і характеризують дві сторони одного явища, являють собою єдине ціле й мають властивості, які не контрастують, а взаємодоповнюються, і оперують одиницями, специфічними для кожної зі сторін. Розрізняють одиниці мови та одиниці мовлення. До одиниць мови належать: фонеми, морфеми, слова, фразеологічні сполучення, мікро- (пропозиції) і макротексти. Це елементи мови, що організовані за формально-семантичною ознакою.

До одиниць мовлення належать ситуативно обумовлені висловлювання різної протяжності. В одиницях мови або мовленнєвих одиницях елементи мови організовані за семантико-комунікативною ознакою. Іншими словами, одиниці мови неодмінно співвіднесені з конкретною ситуацією спілкування. Це може бути слово: «Собака?» (мовець висловлює здивування: Як вона сюди потрапила?!); словосполучення: «На стадіон?» (питання до друга); речення: «Мені потрібно мамі допомогти після занять» (у відповідь на запрошення піти в кіно); повідомлення про готовність аудиторії до заняття; розповідь про проведені свята та ін. Це також може бути діалогічна єдність, наприклад: «Куди йдеш?» – «У бібліотеку». Діалог завжди відбувається в конкретній ситуації: в аудиторії, дворі, будинку, на спортивному майданчику.

Під час визначення змісту навчання виникає питання – чого вчити: мови або мовлення? Чи починати з навчання мови як системи або з мовлення – самого процесу використання мови? На сьогодні вважається загальноприйнятим починати з навчання мови, з оволодіння студентами розумінням і відтворенням висловлювань, що обумовлюються ситуаціями спілкування, які можливі в умовах вивчення іноземної мови у ВНЗ. Вивчення мови як лінгвістичного явища (феномену) може забезпечити знання системи мови, але вона не використовується для спілкування. Підтвердженням слугує недосконала практика навчання іноземних мов, коли увага приділялася навчанню системи мови: фонетики, граматики, лексики окремо. Студенти, хоча і знали правила та виконували лексичні, граматичні вправи, не могли користуватися словами й граматичними правилами під час вирішення найпростішого мовного завдання [2].

Навчання готових фраз, співвіднесених із конкретними ситуаціями, а точніше умовами, де можливе їх застосування, також не може забезпечити володіння мовою, оскільки воно можливе тоді, коли засвоєння мовного матеріалу зумовлює формування у студентів

системи мови, коли студент може будувати висловлювання в акті спілкування відповідно до правил, властивих цій мові як щодо граматичного оформлення, так і вживання слів.

Зі сказаного вище випливає, що в навчанні іноземної мови у ВНЗ раціонально будувати навчання від мовлення до мови в процесі організованого цілеспрямованого спілкування.

Мета статті – обґрунтування важливості (пріоритетності) визначення змісту навчання іноземної мови. Завданнями статті є: розгляд змісту навчання іноземної мови як одного з чинників активізації діяльності студентів у навчанні; вивчення компонентів змісту навчання іноземних мов; дослідження рівня організації активної діяльності самих студентів із засвоєння нових знань, формування та розвитку умінь, управління навчально-виховним процесом, стимулювання пізнавальної активності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як перший компонент змісту навчання виступає лінгвістичний компонент, який включає мовний матеріал: точно відібраний фонетичний, граматичний та лексичний мінімуми, зразки мовних висловлювань різної довжини, що ситуативно-тематично обумовлені. Відбір, послідовність і дозування мовних засобів вираження диктується потребою спілкування. Вивчення граматики, лексики, фонетики зумовлюється спілкуванням, що призводить до порушення традиційної черговості розгортання системи мови. Спілкування ж студентів, як зазначалося вище, обмежується рамками навчального реєстру, коли додавання нового матеріалу чітко дозовано.

Мовне висловлювання в методиці навчання іноземної мови набуває вигляду навчальної одиниці. Це може бути мовний зразок, типова пропозиція, модельна фраза, діалог-зразок, зразок монологічного висловлювання більшої протяжності, ніж пропозиція. Як навчальна одиниця пропонується структурна група, що об'єднує різні за характером (типом) пропозиції: стверджувальну, негативну, кличну, питальну. Вимовляються вони з певною інтонацією залежно від комунікативного наміру, правильно оформляються з точки зору граматичної та лексичної норми мови. Подібна організація лінгвістичного матеріалу вступає в протиріччя з умовами реального спілкування та призводить до формалізму. На відбір лінгвістичного змісту навчання іноземної мови впливає і така галузь мовознавства, як соціолінгвістика, що вивчає співвідношення мови та культури, мови й суспільства. Мова є берегинею національної культури народу, який нею користується. Тому навчати іноземної мови потрібно не лише як способу вираження думок, але і як джерела відомостей про національну культуру народу – носія мови, що вивчається студентами

(англійської, французької, німецької, іспанської), виходячи з того, що мова виконує дві основні функції:

- комунікативну – забезпечує спілкування людей;
- кумулятивну – культуроносну [3].

Для сучасної методики навчання іноземної мови характерне прагнення включати країнознавчі відомості з географії, історії, соціального життя в зміст навчання – у мовний матеріал і, зокрема, в тексти для аудіювання та читання. Таку методичну позицію позначили терміном лінгвокраїнознавство (В.Г. Костомаров, Є.А. Верещагін). Лінгвокраїнознавче викладання допомагає студентам ознайомитися з природними, історичними реаліями, духовними цінностями і таким чином здійснює виховний вплив на них. Лінгвокраїнознавче викладання також допомагає формуванню мовної свідомості (П.Я. Гальперін).

Таким чином, ми бачимо, що мовний та мовленнєвий матеріал складають не тільки лінгвістичний, а й екстралінгвістичний зміст навчання (ситуативний контекст, у якому виникає мова). Наприклад, тема «Університет» дозволяє подати її безліччю ситуацій усного та письмового спілкування – розповідь, бесіда про свій університет, про сусідній університет, про університет у країні (країнах), мова якої вивчається.

Визначити зміст навчання іноземної мови не можна без залучення психології – науки про закономірності психічного відображення дійсності у свідомості людини, що досліджує психічні якості, розумову діяльність і стан індивіда. Психологія займається будовою діяльності та її формуванням. Мова – один із видів діяльності людини. Наука, що займається будовою мовної діяльності, – психолінгвістика досліджує мовну поведінку людини, описує моделі розумових процесів, операцій, дій, які відбуваються ід час слухання та говоріння. У результаті здійснення мовної діяльності формуються механізми мовлення. Вони забезпечують сприйняття під час аудіювання та читання і породження мовних висловлювань під час говоріння та письма.

Під час навчання іноземної мови здійснюється навчальна пізнавальна діяльність, у процесі якої студенти засвоюють мову, формуються механізми мовлення, що забезпечують її використання в спілкуванні. Мовна діяльність повинна мати предмет своєї діяльності. Ним є думка (про що йдеться, про що говорити). Мовна діяльність знаходить реалізацію в конкретних діях і операціях; останні забезпечують роботу відповідних механізмів мови, що відповідають за аудіювання, говоріння, читання та письмо.

У діяльнісному підході та під час комунікативно-орієнтованого навчання об'єктом навчання виступає мовна дія. У психології мовна дія визначається як процес взаємодії її компонентів:

- учасників спілкування (хто з ким спілкується);
- комунікативного наміру (навіщо, з якою метою);
- предметного змісту: теми, ситуації, мовні засоби;
- екстралінгвістичних і паралінгвістичних засобів, що використовуються для висловлювання в конкретній ситуації спілкування (як спілкуються).

Діалоги, бесіди, тексти (усні та письмові) реалізуються лише в результаті мовних дій. Мовні дії, проте, можливі тоді, коли володіння мовним матеріалом доведено до рівня навичок і вмінь. У процесі вивчення іноземної мови у студентів формуються вимовні, лексичні, граматичні, орфографічні навички, навички техніки читання та письма; на їх основі розвиваються вміння розуміти мову на слух, говоріння й читання. До мовних вмінь належить творча діяльність, у якій беруть участь інтелектуальна й емоційна сфери під час вирішення мовних завдань, уява та уявлення слухача, мовця, який читає.

Отже, формування навичок і вмінь користуватися мовою, що досліджується з метою спілкування, є психологічним компонентом змісту навчання іноземних мов.

Сучасна дидактика приділяє велику увагу організації активної діяльності студентів із засвоєння нових знань, формування та розвитку умінь, управління навчально-виховним процесом, стимулювання пізнавальної активності, залучення їх до планування своєї навчальної діяльності. У дидактиці підкреслюється думка про те, що «...сам навчальний процес неможливий без активної діяльності студентів». Викладач виступає як організатор навчального процесу. Він залучає студентів у різні види мовленнєвої діяльності, щоб вони якомога більше слухали, говорили, читали й писали на мові, що вивчається, пам'ятаючи про те, що мови не можна навчити, їй можна навчитися. Для цього студенту необхідно вміти вчитися з цього предмета, і тут йому допомагає викладач. На підтвердження сказаного наведемо слова психолога Л.М. Фрідмана: «...найважливішим завданням викладача є навчання студентів умінням і навичкам раціонально вчитися». В умовах вивчення іноземної мови в немовному ВНЗ самостійна робота з дисципліни набуває важливого значення. Студентів потрібно навчити спостерігати факти мови, наприклад, у роботі над вимовою чути різницю у звучанні звуків, слів, словосполучень, пропозицій. Під час навчання читання вони вчать «бачити правило», за яким слід читати слова, словосполучення, пропозиції. Автор справедливо вказує на те,

що «...навчання будь-якого предмета слід розглядати як навчання студентів власної діяльності з вивчення і оволодіння змістом навчального предмета».

Студентів слід вчити переносу знань, навичок і вмінь, набутих під час вивчення рідної мови та інших предметів, прийомів виконання завдань з письма, читання, підготовки усного повідомлення. Дуже важливо навчити студентів здійснювати самоконтроль і самокорекцію, а також самоаналіз результатів навчальної діяльності. І звичайно, обов'язковою умовою успішного вивчення іноземної мови студентами виступає вміння користуватися підручником, а також словниками [4].

Зі сказаного вище випливає, що з'явилася необхідність виділити ще один компонент змісту навчання – методологічний – навчання раціональним прийомом вчення, пізнання нової мови, формування навичок і вмінь ним користуватися для усного та письмового (читання) спілкування. Нам здається, що без озброєння студентів раціональними прийомами навчання, без умінь користуватися підручником, граматичним довідником, словником, звукозаписом та іншими засобами навчання навчитися мови вони не зможуть на тому рівні, який від них вимагається після багаторічного навчання.

Висновки. Сучасний рівень методичної теорії навчання іноземних мов, використання досягнень суміжних наук дозволяє визначити зміст навчання, яке повинне включати:

1. Лінгвістичний компонент, що поєднує мовний та мовленнєвий матеріал.
2. Психологічний компонент, що включає формування навичок та вмінь, що забезпечують студентам користування мовою під час спілкування.
3. Методологічний компонент, пов'язаний з оволодінням студентами навчання, пізнанням нового для них предмета, розвитком у них самодіяльної праці.

Виділені компоненти повинні знайти реалізацію в курсі навчання іноземної мови у ВНЗ.

Список джерел інформації / References

1. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: навч. посібник / П. П. Шляхтун. – К.: Академія, 2011. – 224 с.
Shlyahun, P.P. (2011), *Methods of teaching of social and human sciences: textbook* [Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: навч. посібник], Academy, Kyiv, 224 p.
2. Дроздова І. П. Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти: навч. посібник / І. П. Дроздова. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 142 с.

Drozдова, I.P. (2008), *Methods of teaching, pedagogy and psychology of higher education: textbook [Metodyka vykladannay, pedagogika ta psychologiy vyshchoi osvitu: navch. posibnuk]*, KhNAMG, Kharkiv, 142 p.

3. Войнола Р. X. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу : навч. посібник / Р. X. Войнола. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 140 с.

Voynola, R.X. (2012), *Methods of teaching subjects of social and pedagogical cycle: textbook [Metodyka vykladannay, dystsyplyn socialno-pedagogichnogo tsykla: navch. posibnuk]*, Centre of textbooks, Kyiv, 140 p.

4. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.

Chernovatiy, L.M. (2013), *Methods of teaching translation as profession: textbook for students of higher education institutions in the field "Translation" [Metodyka vykladannay perekladu yak profesii: navch. posibnuk dlay studentiv vyshch navchalnuh zakladiv osvity za spetsialnistu "Pereklad"]*, New Book, Vinnitsa, 376 p.

Колесник Аліна Олексіївна, канд. техн. наук, доц., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчвання та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Колесник Алина Алексеевна, канд. техн. наук, доц., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчвання та торгівлі. Адреса: ул. Клочковская 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Kolesnyk Alina, Cand. of Techn. Sc., associate professor, department of foreign languages, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Мануєнкова Олена Олегівна, доц., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчвання та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Мануєнкова Елена Олеговна, доц., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчвання та торгівлі. Адреса: ул. Клочковская 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Manuyenkova Olena, associate professor, department of foreign languages, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Рекомендовано до публікації канд. філол. наук І.В. Удовенко, В.О. Архиповою.

Отримано 15.03.2015. ХДУХТ, Харків.